

TOEGANG TOT ORANJE: CULTURELE EN POLITIEKE NETWERKEN ROND HET HOF

- donderdag 25 september 2008 -

Het hof van de prinsen van Oranje was zowel een cultureel als een politiek centrum waartoe velen toegang wilden. In de afgelopen decennia is de interesse in het hofleven van de Oranjes toegenomen waarbij ook steeds vaker aandacht wordt besteed aan sociale structuren en machtsverhoudingen. Historici uit de verschillende disciplines hebben deelaspecten van het hof belicht waarbij ook de vraag hoe men in contact kon komen met Oranje meer of minder expliciet is gesteld..

Dit interdisciplinaire symposium heeft tot doel de verschillende netwerken rond het hof van Oranje met elkaar te vergelijken. Hierbij worden literaire, culturele, politieke, militaire en diplomatieke stelsels geanalyseerd. De bijdragen betreffen de bestuursperiodes van de stadhouders Willem I, Maurits, Frederik Hendrik en Willem II, de jaren van het Eerste Stadhouderloze Tijdperk en de ambtsperiode van stadhouder Willem III.

In de bijlage vindt u een dagprogramma en een korte toelichting op de lezingen van prof.dr. Olaf Mörke, prof.em.dr. Simon Groenveld, dr. Marika Keblusek, dr. René van Stipriaan, dr.Kees Zandvliet, dr. Erik Swart, drs. Inge Broekman en drs. Coen Wilders. Het congres wordt mede mogelijk gemaakt door *Het Centrum voor de Gouden Eeuw* en het *Instituut voor Cultuur en Geschiedenis* van de Universiteit van Amsterdam, en wordt georganiseerd in associatie met *The Williamite Universe*.

Inschrijving

Het symposium vindt plaats op donderdag 25 september, te Amsterdam.

Let op: de locatie is gewijzigd! We nodigen u graag uit in de ‘Grote Zaal’ van het Mozeshuis, gelegen aan het Waterlooplein nummer 205. Zie voor meer informatie over de locatie: www.mozeshuis.nl.

De toegang tot het symposium is gratis. U kunt zich per e-mail opgeven bij Coen Wilders, p.c.wilders@uva.nl. Vermeldt u daarbij alstublieft uw naam en contactgegevens. Wij verzoeken u dit zo spoedig mogelijk te doen, maar, met het oog op de catering, in ieder geval vóór maandag 15 september.

Met vriendelijke groet,

Inge Broekman
Coen Wilders

DAGPROGRAMMA

Datum: Donderdag 25.09.2008
Locatie: **Mozeshuis** – Grote Zaal
Waterlooplein 205
1101 PG Amsterdam

Opening

09.15-09.45 Aankomst en koffie, registratie
09.45-10.00 prof. dr. Henk van Nierop

Sessie A. Culturele netwerken rondom het hof van Oranje

Voorzitter: dr. Elmer Kolfin
10.00-10.30 dr. René van Stipriaan,
De pen als wapen. Het literaire netwerk van Willem van Oranje.
10.30-11.00 dr. Kees Zandvliet
Het culturele netwerk rondom prins Maurits
[bijschenken koffie en thee]
11.15-11.45 dr. Marika Keblusek
Acteon bespiedt het hof. Een satirische analyse van de Haagse hofwereld (1643)
11.45-12.15 drs. Inge Broekman
Cultuur als diplomatiek middel: Constantijn Huygens en het hof ten tijde van het Eerste Stadhouderloze Tijdperk (1650-1672)
12.15-12.45 Vragen en discussie

Lunch

12.45-13.45

Sessie B. Politieke netwerken rondom het hof van Oranje

Voorzitter: dr. Paul Knevel
13.45-14.15 dr. Erik Swart
Nostre maison'. Huis, macht en toegang rond Maurits van Nassau (1567-1625)
14.15-15.45 prof. em. dr. Simon Groenveld
'Chiffre pour la communication avec Mr. Jermijn'. Geheimschriftsleutels als bron voor netwerkonderzoek.
14.45-15.15 drs. Coen Wilders
Toegang tot Willem III in het Stichtse hofleven (1674-1684)
15.15-15.45 Vragen en discussie

Thee/koffie

15.45-16.15

Key-note lecture

16.15-17.00 prof. dr. Olaf Mörke
'res publica mixta' or 'res publica perturbata'? The House of Orange and the Republic – Contact and Detachment
17.00-17.30 Vragen en discussie

Borrel

17.30-18.30

KORTE TOELICHTING OP DE LEZINGEN

dr. René van Stipriaan, *De pen als wapen. Het literaire netwerk van Willem van Oranje.*

Al vanaf het moment dat Willem van Oranje zich tot aanvoerder van de Opstandige Nederlanden opwerpt, zien we hem in contact staan met auteurs van opvallend diverse herkomst. Hoe functioneerde dit schrijvende en literaire netwerk rond Willem van Oranje? Was Oranje zelf de drijvende kracht achter de ontwikkeling en instandhouding van dit netwerk? Was het wel een netwerk of toch eerder een stelsel van losse en informele contacten waar nauwelijks regie achter zat? Antwoord op deze vragen kan mogelijk een nieuw licht werpen op de herkomst van de grote stroom pamfletten, prenten, ooggetuigenverslagen en liedjes die gedurende de eerste jaren van de Opstand in grote aantallen in omloop kwamen.

dr. Kees Zandvliet, *Het culturele netwerk rondom prins Maurits*

Maurits staat in cultureel opzicht vanouds bekend als de tegenpool van zijn broer Frederik Hendrik. Terwijl de laatste wordt gezien als een liefhebber van kunst en wetenschap, ziet men de eerstgenoemde vooral als vechtjas en vrouwenjager. Desondanks blijkt bij nadere observatie dat ruim 30 geleerden en kunstenaars gerekend kunnen worden tot de kring van Maurits. In deze groep vallen naast hofleveranciers van tafellinnen, tapijten, juwelen, karossen en harnassen ook een aantal schilders, architecten en ingenieurs op. Hun werk, hun relatie tot Maurits en hun positie in binnen- en buitenlandse netwerken is het onderwerp van de bijdrage van Kees Zandvliet.

dr. Marika Keblusek, *Acteon bespiedt het hof. Een satirische analyse van de Haagse hofwereld (1643)*

In de jaren veertig van de zeventiende eeuw bestonden op een oppervlakte van een paar honderd vierkante meter in Den Haag drie verschillende hoven naast elkaar. De Prins van Oranje, Frederik Hendrik, en zijn echtgenote Amalia van Solms bewoonden de stadhoudelijke appartementen op het Binnenhof; prins Willem en zijn jonge echtgenote Mary Stuart hadden hun intrek in het Oude Hof aan het Noordeinde genomen en de weduwe-koningin van Bohemen, Elizabeth Stuart, vertoefde in een stadspaleis aan de Kneuterdijk. De nauwe verwantschap en verbondenheid tussen deze hoven kende ook een keerzijde: roddel, afgunst en concurrentie waren er aan de orde van de dag. Dat bewijzen bijvoorbeeld de bekende dagboeken van de Friese stadhouder Willem Frederik, maar ook een nooit gepubliceerde komedie, de Acteonisation du Grand Veneur d'Hollande, die waarschijnlijk in Boheemse kring tot stand kwam. In dit toneelstuk, geschreven door Auliscopos (hij die het hof observeert), worden de Haagse hovelingen – van Frederik Hendrik en Amalia tot Mary Stuart en haar hofdame Catherine Stanhope – genadeloos geportretteerd. Het stuk biedt een unieke inkijk in de manier waarop hoge hovelingen de prinselijke entourage beschouwden.

drs. Inge Broekman, *Cultuur als diplomatiek middel: Constantijn Huygens en het hof ten tijde van het Eerste Stadhouderloze Tijdperk (1650-1672)*

Waar de jaren tussen 1625 en 1650 in het teken hadden gestaan van de toenemende macht van de stadhouderlijke familie, bracht het overlijden van Willem II de achtergebleven Oranjes in een woelig vaarwater. De grootste moeilijkheden betroffen de voogdij over de jonge Willem III en het beheer van het familiebezit. De voogdijtwist tussen Amalia van Solms en Mary Stuart leidde zelfs indirect tot de tijdelijke inname van Orange door Lodewijk XIV in 1660. Constantijn Huygens, die werkte als president van de Domeinraad, speelde in deze kwestie een bemiddelende rol. Tussen 1661 en 1665 verbleef hij afwisselend aan het Franse en het Engelse hof om voor de restitutie van het

prinsdom te pleiten. In deze lezing zal de vraag centraal staan hoe Huygens zich toegang probeerde te verschaffen tot buitenlandse hoven. Zijn werkwijze zal ik illustreren aan de hand van zijn contact met de Franse familie Loménie, graven van Brienne. Huygens beschouwde Henri Auguste Lomenie, die als minister onder Lodewijk XIV diende, als sleutel tot de koning. Via hem behartigde Huygens de belangen van Oranje en in het diplomatieke verkeer speelde de culturele uitwisseling een belangrijke rol.

dr. Erik Swart, *Nostre maison'. Huis, macht en toegang rond Maurits van Nassau (1567-1625)*

Het in de hofgeschiedenis gangbare begrip 'toegang' is totnogtoe verschillend gedefinieerd. Wel is er doorgaans de suggestie van machtsuitoefening: degene tot wie men toegang zoekt heeft politieke macht. Deze lag in de Verenigde Provinciën in de jaren na 1590 echter bij de statenvergaderingen en niet bij de stadhouder. Maurits' formele politieke rol was beperkt tot bijvoorbeeld de jaarlijkse benoeming van magistraten uit voordrachten in de meeste Hollandse, Zeeuwse en Utrechtse steden. Het Huis Nassau was verscheurd over de erfenis en stond financieel niet sterk. Typierend voor zijn positie is dat de Staten-Generaal nog in 1610 de edelen uit zijn gevolg en zijn pikeur betaalden. De impressie is dat Maurits zijn status en positie vooral ontleende aan zijn militaire functie. Het hofleven van Maurits zou nauwelijks ontvouwd en geformaliseerd zijn, was overwegend mannelijk en had een duidelijker militair profiel dan onder zijn opvolgers. Ook in het leger kende het gezag van de stadhouder grenzen. Deze omstandigheden moeten in hoge mate bepalend zijn geweest voor de toegang tot Maurits. Maar wie kreeg toegang en hoe kwam deze tot stand? Waren het vooral krijgslieden, die iets van hem wilden of zijn steun wensten? En hoe gebruikte Maurits deze netwerken zelf om zijn macht en invloed uit te breiden?

prof. em. dr. Simon Groenveld, *'Chiffre pour la communication avec Mr. Jermijn'. Geheimschriftsleutels als bron voor netwerkonderzoek.*

In het stadhouderlijke archief van prins Willem II bevindt zich een dossier met sleutels voor geheimschriften ten behoeve van correspondentie van deze stadhouder met mensen binnen en buiten zijn entourage. Zulke sleutels blijken zicht te geven op personen die in een bepaalde tak van relaties een rol speelden - en kunnen dus belang hebben voor reconstructie van netwerken, in casu rond deze stadhouder. De lezing zal handelen over de kenmerken van dit type bron en de mogelijkheden die zij bieden voor onderzoek. Hoe zien zulke sleutels er uit? Welke personen en begrippen speelden erin een rol en waarom? Wat vertellen ze ons omtrent de contacten van deze Oranjeprins?

drs. Coen Wilders, *Toegang tot Willem III in het Stichtse hofleven (1674-1684)*

In 1674 rekende de Stichtse elite erop eenvoudiger toegang te krijgen tot het hof van Willem III. De prins had het plan opgevat in Soestdijk een jachtslot te laten bouwen, waardoor zijn regelmatige aanwezigheid in het gewest verzekerd was. Bovendien was er een regeringsreglement ingevoerd, dat van de stadhouder grote betrokkenheid verlangde bij de ambtenbegeving. De praktijk was echter anders. Oranje liet slechts weinig Stichtse regenten in zijn omgeving toe en concentreerde zich vooral op de buitenlandse politiek. Desalniettemin hadden zowel de prins als de Utrechtse regenten, als hun belangen op het spel stonden, er belang bij de kloof die hen scheidde te overbruggen. Door de wijze te schetsen waarop de toegang tot het hof van Oranje verliep, zal een beeld worden gegeven van de mate waarin enerzijds de stadhouderlijke macht op provinciaal niveau doorwerkte en anderzijds de bestuurlijke elite in staat was de prins te beïnvloeden.

prof. dr. Olaf Mörke, *'res publica mixta' or 'res publica perturbata'?* *The House of Orange and the Republic – Contact and Detachment*

Access – ,toegang' – should be understood both in a physical and a mental way. The latter alludes to the fact that the quality of contacts between the princes of Orange and the different social groups in the Republic depended to a high degree from the ability and willingness to accept or to bridge different cultural patterns and interests. In a survey the lecture deals with the period from William I to William III. Ups and downs of the Orange princes' political influence should be examined by looking at them from the aspect of mutual accessibility – both physical and mental - between the House of Orange and other elite groups. Did the House of Orange deliberately contribute to the Dutch Republic as a ,res publica mixta'? Was this contribution accepted by the others more ,volens' or ,nolens'? How has this been reflected in the patterns of accessibility?